

Cümle bağlayıcıları ve Türkiye Türkçesindeki kullanımı*

İbrahim Atabey

Başkent Üniversitesi, Ankara

1. Edat ve bağlaçların Türkçedeki durumuyla ilgili genel değerlendirme

Türkiye Türkçesinde, bir cümleyi başka bir cümleye bağlayarak aralarında *anlam* ve *görev* ilgisi kuran ve böylece, *bağlı cümleyi*, yani bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümleler topluluğunu (Karahan 1991: 62) meydana getiren hem yabancı, hem Türkçe kökenli kelime ve kelime gruplarının yanında, bu görevi yüklenmiş cümleler de vardır. Bunların bir çoğu, cümlelerin dışında kelimeler arasında da *anlam* ve *görev ilgisi* kurarlar. Kelime veya cümleler arasında bağ kuran unsurlara yayınlarda farklı isimler verilmiştir (örnek olarak bkz. Banguoğlu 1986: 390; Deny 1941: 558; Ergin 1980: 352; Gencan 1971: 365; Kononov 1956: 731; Karahan 1991: 65). Adlandırmadaki farklılığın çeşitli sebepleri olmakla birlikte, en önemlisi, bağlaçların edat mı yoksa edattan bağımsız bir kelime türü olarak mı değerlendirileceğine karar verilemeyişidir.

Bu yazımızda, hem kelime ve kelime gruplarını, hem de cümleleri birbirine bağlayarak aralarında *anlam ilgisi* kuran kelime, kelime grubu ve cümlelerden genel olarak bahsederken *bağlaç* terimini kullanacak; cümleleri birbirine bağlayanlara ise *cümle bağlayıcısı* diyeceğiz. Korkmaz, *cümle bağlayıcısı* yerine *cümle başı bağlaçları* terimini kullanmış ve tanımını şu şekilde yapmıştır: "Başında buldukları cümleyi kendisinden önce gelen veya kendisinden sonra gelen cümle veya cümlelere çeşitli görevler ile bağlayan kelimeler" (Korkmaz 1992: 32). Bu incelemede, kelimeler arasında *anlam* ve *görev ilgisi* kuran bağlaçlar konunun dışında tutulmuş, sadece cümleler arasında bağlantı kuran kelime, kelime grubu ve cümleler ele alınmıştır.

* Çobanoğlu, Ö. – Özarslan, M. (haz.)(1996) *Folkloristik. Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, Ankara: Feryal Matbaacılık, 247-265.

Edat terimi dar anlamda "Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelime ile cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli müstakil kelime" (Korkmaz 1992: 51; farklı anlamlandırmalar için bkz. Banguoğlu 1986: 385; Göknel 1974: 101; Hatipoğlu 1972: 284) olarak tanımlanırken Korkmaz *bağlaç* için şunları yazmıştır: "Söz içinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran ve söz içindeki iki kavram veya düşünceyi bütünleştiren görevli kelimelerdir. Bazı bağlaçlar, bağladıkları iki kelime veya yargıdan önce veya sonra tekrarlanarak da kullanılırlar" (Korkmaz 1992: 18).

Yayınlarla bakıldığında zaman, edatların genel olarak şu ortak özellikleri ortaya çıkmaktadır:

1. Edatların tek başlarına anlamları yoktur.
2. Edatlar görevli kelimelerdir.
3. Edatların görevleri ve kelimeler arasında kurdukları ilgi geçicidir.
4. Edatlar, cümledeki görevlerine göre anlam kazanırlar.
5. Edatlar, kelimeler hâlinde dirler.
6. Edatlar, kelime ve kelime grupları arasında anlam ilgisi kurarlar.

2. Bağlaçların Türkçedeki durumu

Hemen hemen bütün araştırmacılar, aslında Türkçede *bağlaç*'ın bulunmadığı fikrinde birleşmektedirler (Deny 1941: 636; Ergin 1980: 352; Hacıeminoğlu 1974: 112; Korkmaz 1968: 389; Mansuroğlu 1988: 59). Bu, Türkçenin yapısından kaynaklanmaktadır. Türkçe, bağlacın yerine geçecek bir çok uygulama ve kuruluş imkânı ile kelime ve cümleler arasında anlam ilgisi kurmuş ve onları birbirine bağlamıştır. Bunlar kısaca şu şekilde sıralanabilir:

1. Türkçede bağlacın yerini vurgu ve durakların da tuttuğu görülür ve bunlar çok gelişmiş bağlama vasıtalarıdır (Kononov 1960: 178; Korkmaz 1968: 389).
2. Batı dillerinin bir bağlaç yardımıyla birbirine bağladığı kelimeler, Türkçede yalın olarak bağlanabilir: *ana baba, karı koca, dört beş* gibi (Deny 1941: 636; Korkmaz 1968: 389).
3. Türkçede zengin bir *zarf-fiil* (ulaç) ve *sıfat-fiil* (ortaç) kullanımının bulunması, *edat grubunun* oluşturulması ve bağlamanın bunlarla sağlanması, ayrıca bir *yan cümle* ihtiyacını ortadan kaldırmıştır (Ergin 1980: 404; Deny 1941: 636; Korkmaz 1968: 389; Banguoğlu 1986: 394; Mansuroğlu 1988: 59; Karaörs 1993: 48).

4. Türkçe, kısa ifadeyi tercih eden bir dildir; bundan dolayı, bağlamayı sağlayacak bir bağlaca ihtiyaç duyulduğu zamanlarda bile bundan kaçınıldığı görülmektedir (Banguoğlu 1986: 393).

5. Türkçede aslında bağlaç yoktur, ama iki türlü *birleşik cümle* vardır (Ergin 1980: 398):

a. Şartlı birleşik cümle.

b. İç içe birleşik (girişik) cümle.

*Birleşik cümle*nin ne olduğu konusunda da tam bir fikir birliği yoktur. Meselâ; *şartlı birleşik cümle*nin, Türkçenin aslî birleşik cümlesi olduğu (Ergin 1980: 405; Mansuroğlu 1988: 59) fikrine karşılık, bunun yeniden incelenmeye muhtaç bulunduğu (Mansuroğlu 1960: 59; Gabain 1940: 90), hatta *kim, da, onun için, onun üzerine, diye* gibi bağlayıcıların dışında Türkçe asıllı bağlayıcıların bulunmadığı (Kononov 1960: 179); az da olsa *Eski Türkçeden* beri dilimizde bağlama işleyişinde kelimelerin olduğu (Banguoğlu 1986: 393) ileri sürülmektedir. Sonuçta, *bağlı cümle* ile *birleşik cümle* arasındaki sınır da tam olarak çizilememiş, bazı araştırmacılar tarafından birbirine karıştırılmış veya birbirinin içinde değerlendirilmiştir. Meselâ; Bilgegil (1984: 74), *bağlı cümle*leri birleşik cümlelerin içinde incelemiş ve *bağlı cümle*lerin aslında *sıralı cümle* (1992: 134) sayılması gerektiğini söylemiştir. Aslında *bağlı cümle* olan *ki'li bağli cümleler*, bazen *birleşik cümle* içinde (Ergin 1980: 404), bazen de *bağli cümle* içinde (Karahan 1991: 62) değerlendirilmiştir. Hacıeminoğlu, cümleleri birbirine bağlayarak *bağli cümle* oluşturan *bağlama* görevindeki kelimelerin *Eski Türkçede* bulunmadığını belirttiikten sonra şöyle devam etmiştir: "Gerçi daha çok tekid vazifesi gören *ok/ök, mal/me, takı, erki* vb. ile cümle açıcısı olan *kaltı, ulatı, ulayı, ançula, ançulayu* gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul etmek mümkündür. Ancak, Türkçe cümlelerin bünyesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile mukayese edildiği zaman, bu yukarıdakilerin bağlama vazifelerinin zayıf olduğu anlaşılır" (Hacıeminoğlu 1974: 112).

Türkçede, kelimeleri birbirine bağlayan bağlaçlar *tek kelime*dir ve bunların *kelime grubu* veya *cümle* hâlinde olanları yoktur. *Bağlaç* olarak ayrıca değerlendirilmeyip edatların içinde gösterilirken, bu özellikleri de göz önünde bulundurulmuş olmalıdır. Cümleleri birbirine bağlayan ve aralarında bir anlam ilgisi kuran yapılar ise, sadece tek kelime hâlinde değildir. Bunlar tek kelimenin dışında, *kelime grubu* (*öbür yandan, sonuç olarak* vb.) ve *cümle* hâlinde de (*bana sorarsan, bereket versin* vb.) olabilmektedir. Bu bakımdan bunların, edatların dışında değerlendirilmesi ve ayrıca adlandırılması gerekmektedir. Bağlama görevindeki kelimeleri *bağlaç* olarak adlandıranlar, kelimeleri bağlayanlarla cümleleri bağlayanları birbirinden ayırmamışlar, tanımlarında

da "cümle üyelerini ve cümleleri birbirine bağlayan" ifadesini kullanmışlardır. Konuya daha farklı bir açıdan yaklaşarak, *bağlaç* ile *edat* arasındaki en önemli farkın, bağlama görevinde bulunup bulunmama olduğu da söylenmiştir. Buna göre *bağlaç*, daha çok cümleyi birbirine bağlamakta; edat ise, sadece kelimeler arasında anlam ilgisi kurmakta ve eklendiği kelimeyle *edat grubu* oluşturmaktadır; ama bağlama görevini yapmamaktadır (Kutluk 1983: 132-133; Atabay 1983: 146). Bağlaçların en önemli özellikleri, cümle içinde *özne*, *nesne*, *yüklem* olmamaları ve *bağlaçlı yan cümleler* oluşturmalarıdır (Atabay 1983: 146). Buna karşılık, bağlaçlı yan cümle olarak sadece, *ki bağlaç* ile ana cümleye bağlanan yan cümleyi ele alanlar da vardır (Zülfikar 1981: 95). Bir görüşe göre de, *edat* ile *bağlaç*; edatın ayrı görevde bulunan kelime veya kelime grupları arasında ilgi kurması, bağlaçın ise eşit görevli kelime veya kelime gruplarını birbirine bağlayarak, bunların bütün hâlinde görev girmelerini sağlaması ile birbirinden ayrılır (Tuğrul 1972: 202).

Hem kelimeleri, hem de cümleleri anlam ilgisi kurarak birbirine bağlayan (*kelime, kelime grubu ve cümle hâlindeki*) bağlaçların tanımını yapan araştırmacıların bu tanımlarından şu temel özellikleri çıkarmak mümkündür:

1. Bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri hem şekil, hem de anlam bakımından birbirine bağlar.
2. Bağlanan kelime ve cümleler eş görevlidir.
3. Bağlaçların tek başlarına anlamları yoktur.
4. Bağlaçlar paragrafları da birbirine bağlar.
5. Bağlanan cümleler, anlam bakımından birbiriyle ilgilidir.

Bu maddelerin içinde sadece "Tek başlarına anlamları yoktur" yargısı, cümleleri birbirine bağlama görevindeki kelimeler için geçerli değildir. Burada *bağlaçlar* birer *edat* gibi düşünülmüş ve "anlamlarının olmadığı" hükümü verilmiştir. Ancak, Türkçede, zaman içinde çok sayıda *cümle bağlayıcısı* oluşmuştur ve bu görevdeki kelimelerin ayrıca birer *sözlük (temel) anlamı* vardır.

3. Cümle bağlayıcılarının Türkçedeki durumu

Türkçenin bünyesine; hem Uygur (Mansuroğlu 1988: 59) ve Karahanlı Türkçesi (Hacıeminoğlu 1974: 112) döneminden itibaren yabancı dillerden alınan, hem de Türkçe kelime, kelime grubu ve cümlelere *bağlama* için yeni anlam ve görev yüklenmesiyle oluşan bir çok *cümle bağlayıcısı* girmiştir (Ergin 1980: 352; Korkmaz 1968: 389; Hacıeminoğlu 1974: 112; Abdullaev 1975: 520; Öküzücü 1989 ve 1996) ve hâlâ girmeye devam etmektedir. Türkçedeki bu gelişmenin, Arapça ve Farsçanın etkisi sonucunda meydana geldiği söylenmektedir. Bu hüküm başlangıç için doğru olabilir; ama *Türkiye Türkçesi* için

tek sebep değildir; çünkü Türkiye Türkçesindeki *cümle bağlayıcılarının* büyük bir çoğunluğu Türkçe kökenli veya Türkçeleşmiş kelimelerden oluşmuştur. Türkçe, zaman içinde yazar, şair ve bilim adamlarının elinde işlenmiş ve ifade imkânını gittikçe arttırmıştır. Böylece, yeni yeni kalıplaşmış ifadeler ortaya çıkmış ve bunların bir kısmı *bağlama görevini* de yüklenmiştir. En eski eserlerinden günümüze doğru Türkçeye bir göz atıldığında, bağlama görevindeki kelimelerin sayısında artış, diğer edatların sayısında ise azalma görülmektedir (Hacıeminoğlu 1974: 112-113; Abdullaev 1975: 519).

Bir dilde kelimeler, zamanla değişik anlam ve görevlerde kullanılabilir. Bu noktada *şekil sınırlı, görev ve anlam* ise sınırsızdır (Dilâçar 1978: 45). Türkçe, genellikle basit cümleler kullanır (Ergin 1980: 404); fakat, "Türkçe'nin zengin bir zarf-fiil ve isim-fiil sistemine sahip bulunması, bir ana fikir etrafında bütünleşen yardımcı fikirlerin, en geniş ve karışık ifadelerin tek yükleme sade cümleler içinde toplanmasına imkân vermektedir" (Tulum 1977: 24). Tek tek kurulmuş basit cümlelerden, cümle bağlayıcılarıyla yapılmış bağlı cümlelere geçiş, insan düşüncesindeki gelişmeye ve dilin işlenmesine de dayandırılabilir.

Şartlı cümle, bütün Türkçenin bütün lehçelerinde vardır; buna karşılık *bağlı cümle*, kimi lehçelerde (Karaçay-Balkar, Nogay, Kumuk, Kırgız, Yakut) az, kimi lehçelerde (Azerî, Türkiye, Gagavuz, Özbek, Tatar...) ise daha çoktur. Bu da, lehçeler arasındaki işlenmişlik ve gelişmişlik farkını ortaya koymaktadır (Abdullaev 1975: 519).

Türkçeye, Arapça ve Farsçadan bağlama görevinde kullanılan bir çok kelime girmiştir; hatta *Uygur döneminde* dinî metinlerden yapılan çevirilerde, sıralı kelime ve cümle bağlayıcıları ile çeşitli yardımcı cümlelerin Türkçeye girdiği görülmektedir. Ancak, Türkçenin bu unsurları, aradan geçen zamana rağmen sindiremediği de iddia edilmiştir (Mansuroğlu 1988: 59). Bir başka iddia da, Türkçenin aslında bağlaçlara tamamen yabancı bir dil olduğunu düşünmemek gerektiği şeklindedir. Bunu desteklemek için de, bu tip kelimelerin daha çok zarf-fiillerden doğmuş olması ve sona yapışık bulunmaları ortaya konulmaktadır (Banguoğlu 1986: 394).

Eski Türkçe Döneminde, birkaç örnek dışında dilin bünyesinde bulunmayan bağlaçlar, aşağıdaki sebeplerden dolayı Türkçede sayıca artmıştır:

1. Türkçenin işlenişi ve gelişmesi sonucunda, bağlaçlar ihtiyaç hâline gelmiştir.
2. Bazı isim ve fiil şekilleri, sonradan bağlaç hâline gelmiştir.
3. Yabancı dillerden yapılan çeviriler dili etkilemiştir.
4. Yabancı dillerden bağlaçlar girmiştir.

4. Cümle bağlayıcılarının Türkiye Türkçesindeki durumu

Cümle; bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir olayı tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime veya kelime grubudur (Ergin 1980: 398). Anlam bakımından birbiriyle ilgili ve birbirinin devamı olan cümleler ya herhangi bir bağlaç kullanılmadan birbirine bağlanmakta veya cümle bağlayıcıları kullanılmaktadır. Cümle bağlayıcıları ile bağlanan cümlelerin yüklemelerinde kip ve şahıs aynı veya farklı olabilir. Cümlelerin unsurlarında da ortak olanlar ve olmayanlar bulunabilir (Karahan 1991: 65). Cümleye kazandırdıkları anlam da, o cümle bağlayıcısının işlevine göre ortaya çıkmaktadır. Bu işlevler şu şekilde sıralanabilir:

açıklama, benzerlik, beraberlik, boş verme, cevap, denkleştirme, ekleme, farz etme, fırsat, gaye, hatırlatma, hayret, ihtimal, istek, kabullenme, karşılaştırma, kuvvetlendirme, merak, olumsuzluk, öncelik verme, özetleme, reddetme, sebep, sıralama, sonuç, soru, şart, şüphe, tahmin, tamamlama, onaylama, teklif, tercih, tereddüt, üsteleme, yaklaşma, zıtlık.

Bir cümle bağlayıcısı, başında bulunduğu cümleyi; ya kendinden önceki cümle veya paragrafa ya da başında bulunduğu cümleden sonraki cümle veya paragrafa bağlamaktadır.

a. Önceki cümleye bağlamaya örnek:

Kaleyi vire ile teslim etmek zorundasınız. Aksi hâlde ya susuzluktan ya açlıktan öleceksiniz (MT: 80).

b. Sonraki cümleye bağlamaya örnek:

Hâlid Fahri için, Avesta yazarı Şark'ın bin bir efsanesinden biridir sadece. Gerçi şair de bu kaçış kervanına katılır, ama kervanı sonuna kadar takip etmez (BÜ: 115).

c. Bazı cümle bağlayıcıları, başında buldukları cümleyi hem önceki cümleye, hem de sonraki cümleye bağlayabilmektedir. Aşağıdaki ilk örnekte *hele* cümle bağlayıcısı, başında bulunduğu cümleyi öncesine bağlamakta; ikinci örnekte ise, başında bulunduğu cümleyi sonrakine bağlamaktadır:

Rum'dur, filân ama Türklere Besime'den fazla hürmet ve muhabbeti vardır. Hele sizin pastacıda Vedia'yı müdafaa edişinizi pek beğenmiş (Bİ: 167).

Hele defterlerime, kalemlerime bir dokunsun, döverim de onu (B: 6).

d. Cümle bağlayıcılarının bazıları, birbirini izleyen cümlelerin başında tekrarlanmakta ve bu şekilde bağlamayı sağlamaktadır:

Çok matrak. Hem anlıyor, hem karşılık veriyor (Ç: 14).

Sıralama (*ve*), denkleştirme (*ya, veya*), karşılaştırma (*hem...hem, ya...ya*) görevini yüklenen bağlaçlarla son çekim edatlarının (*dahi, da, bile*) bir kısmı aynı

zamanda *cümle bağlayıcısıdır*; çünkü bunlar, sadece kelime ve kelime gruplarını değil, cümleleri de birbirine bağlamaktadır (Ergin 1980: 352-365).

Cümle bağlayıcıları, iki ana cümleyi veya bir yardımcı cümle ile bir ana cümleyi birbirine bağlar.

Türkiye Türkçesinde şu anda, çok sayıda *cümle bağlayıcısı* kullanılmaktadır. Bunların sayısı beş yüz civarındadır. Yeni taramalar ve katılımlarla bu sayı artacaktır.

Aşağıdaki listede, önce *cümle bağlayıcısı*, daha sonra ayraç içinde işlev veya işlevleri gösterilmiş ve "başında bulunduğu cümleyi kendisinden önceki cümleye bağlayanlar" için "Ö"; "başında bulunduğu cümleyi daha sonraki cümleye bağlayanlar" için "S"; "İki cümleyi tekrar yoluyla birbirine bağlayanlar" için de "T" kısaltması kullanılmıştır. Birden fazla işlev veya bağlama özelliği bulunanların hepsi belirtilmiş, ancak çok yer kaplayacağından örnek cümle verilmemiştir. Şahıslara göre çekilebilenlerde duruma göre, sadece I. (*az kalsın unutuyordum...*), II. (*aslına bakarsan...*) veya III. (*bildiği kadarıyla...*) tekil şahıs kullanılmıştır.

Tarama sonucunda, Türkiye Türkçesinde belirlenen *cümle bağlayıcıları* şunlardır:

açıkçası (açıklama, özetleme; Ö)
âdeta (benzerlik; Ö)
aksi hâlde (sonuç, şart; Ö)
aksine, ~ olarak (zıtlık; Ö)
aksi takdirde (şart; Ö)
Allah bilir ya (açıklama, cevap; Ö)
Allahtan, ~ ki (açıklama; Ö)
al sana (sonuç; Ö)
ama (açıklama, sonuç, üsteleme, zıtlık; Ö)
ama velâkin (açıklama; Ö)
ancak (açıklama, sonuç, tahmin, zıtlık; Ö)
anladığım kadarıyla (açıklama, cevap; Ö)
anladık (üsteleme; Ö)
anlaşılan (açıklama, cevap; Ö)
anlat bakalım, söyle ~ (soru; Ö)
anlıyorsun ya (açıklama; Ö)
ardından, arkasından (ek; Ö)
artık, gayri ~, gayri (açıklama; Ö)
artık bilmem (açıklama; Ö)
asil (üsteleme; Ö)
asil o zaman (üsteleme; Ö)
asil önemli olan, asil önemlisi (açıklama; Ö)

asıl şimdi (sonuç; Ö)
aslına bakarsan (açıklama, cevap; Ö)
aslında, ~ ise (açıklama; Ö)
aslımı ararsan (açıklama, cevap; Ö)
aynı sebeple, ~ nedenle (sonuç; Ö)
aynı şekilde (benzerlik; Ö)
aynı zamanda (beraberlik; Ö)
ayrıca, ~ da (ek; Ö)
az kalmış ki (yaklaşma; Ö)
az kalsın (yaklaşma; Ö)
az kalsın unutuyordum (açıklama, ek; Ö)
bak (açıklama, kuvvetlendirme; Ö)
bakalım, haydi ~ (merak, sebep, sonuç, teklif; Ö)
bakar ki (sonuç; Ö, S)
bakarsın (açıklama, ihtimal; Ö)
bak bakalım (sonuç; Ö)
bakıyordunuz (açıklama; Ö)
bakıyor, bir de ~ (açıklama, sonuç; Ö)
bakma (açıklama; Ö)
bakmış, ~ ki, ~ olmuyor, bir de ~ (sonuç; Ö, S)
baksana (açıklama, sebep, sonuç; Ö)

baktı, ~ ki, bir de ~ (açıklama, sonuç; S)
 bana kalırsa, bize ~ (açıklama, cevap, sonuç, tahmin; Ö)
 bana kalsa (sonuç, tahmin; Ö)
 bana öyle geliyor ki, bize ~ (açıklama, cevap, tahmin; Ö)
 bana sorarsan (açıklama, cevap; Ö)
 bari (açıklama, istek; Ö)
 başka bir deyişle, ~ ifadeyle, ~ söyleyişle, ~ tabirle (açıklama; Ö)
 behemehâl (üsteleme; Ö)
 belki, ~ de (açıklama, ihtimal; Ö)
 belki...belki, ~...~ de (ihtimal, zıtlık; T)
 belli ki (açıklama, sonuç, ek; Ö)
 ben diyeyim...sen de (karşılaştırma, kuvvetlendirme; T)
 bereket, ~ ki, ~ versin, ~ versin ki (açıklama; Ö)
 beri yanda (ek; Ö)
 besbelli (açıklama; Ö)
 bilâkis (zıtlık; Ö)
 bildiği kadarıyla (açıklama, cevap; Ö, S)
 bildiğin gibi (açıklama, cevap; Ö)
 bile (sonuç; Ö)
 bilen bilir ki (açıklama; Ö)
 bilesin ki (açıklama; Ö)
 bilhassa (üsteleme; Ö)
 bilindiği gibi, ~ üzere (açıklama, cevap; Ö)
 bilindiği kadarıyla (açıklama, cevap; Ö, S)
 bilirsin (açıklama, cevap, üsteleme; Ö)
 biliyor musun (açıklama; Ö)
 biliyorum (açıklama; Ö)
 bilmem, ~ ki (ihtimal, soru; Ö, S)
 bilmem nasıl oldu (açıklama, sonuç; Ö)
 bilsen (açıklama, kuvvetlendirme, sonuç; Ö)
 binaenaleyh (açıklama, sonuç; Ö)
 bir (teklif, şart; Ö, S)
 bir anlamda (açıklama; Ö)
 bir bakarsın...bir bakarsın (açıklama, karşılaştırma; T)
 bir bakıma, ~ da (açıklama, sonuç; Ö)
 bir...bir, ~...~ de (açıklama, karşılaştırma; T)
 bir de (açıklama, şart, tamamlama, üsteleme; Ö)

bir de bakarsın (açıklama, ihtimal; Ö)
 bir de ne görsün (açıklama, sonuç; Ö)
 bir de öyle (açıklama, ek; Ö)
 bir de şu var tabii (açıklama, ek; Ö)
 bir deyişle (açıklama; Ö)
 bir kelimeyle (özetleme; Ö)
 bir kere, bir kez (açıklama, sebep, üsteleme; Ö)
 bir nedeni...bir nedeni de (sebep; T)
 bir sebebi...bir sebebi de (sebep; T)
 bir taraftan...bir taraftan da (beraberlik, karşılaştırma; T)
 bir taraftan da (beraberlik; Ö)
 bir taraftan...diğer taraftan (beraberlik, karşılaştırma; T)
 bir tek (kuvvetlendirme, şart; Ö)
 bir türlü (sonuç; Ö)
 bir yandan...bir yandan da (beraberlik, karşılaştırma; T)
 bir yanda...öbür yanda (beraberlik, karşılaştırma; T)
 bir yönüyle (açıklama; Ö)
 bittabi (açıklama; Ö)
 böylece (açıklama, sonuç; Ö)
 böyle de olsa (açıklama, üsteleme; Ö)
 böyle iken (açıklama, sonuç; Ö)
 böylelikle (sonuç; Ö)
 böyle olmakla birlikte (tamamlama; Ö)
 böyle olsa, ~ bile (açıklama, zıtlık; Ö)
 böyle olunca (sonuç; Ö)
 bu açıdan, ~ bakılınca (açıklama, sonuç; Ö)
 bu arada (açıklama; Ö)
 bu bakımdan (açıklama, sonuç; Ö)
 bu böyle iken (açıklama, sonuç; Ö)
 bu defa, bu kere, bu kez, bu sefer, bu kez de (açıklama, sonuç; Ö)
 bu demektir ki (açıklama, sonuç; Ö)
 bu durumda (açıklama, sonuç; Ö)
 bu gidişle (sonuç; Ö)
 bu itibarla (sonuç; Ö)
 bu maksatla (açıklama, sonuç; Ö)
 bu münaasebetle (açıklama, sonuç; Ö)
 buna göre (sonuç; Ö)

- buna karşılık, ~ karşı, ~ rağmen* (karşılaştırma, zıtlık; Ö)
buna mukabil (karşılaştırma, zıtlık; Ö)
bundan başka (ek; Ö)
bundan böyle (açıklama; Ö)
bundan dolayı, ~ da (açıklama, sonuç; Ö)
bundan ötürü, ~ de (sonuç; Ö)
bundan sonra (açıklama; Ö)
bunlar yetmezmiş gibi (üsteleme; Ö)
bunun dışında (ek; Ö)
bunun için, ~ de, onun için (sonuç; Ö)
bunun içindir ki (sonuç; Ö)
bununla beraber, ~ birlikte (zıtlık; Ö)
bunun sonucu olarak da (sonuç; Ö)
bunun üzerine (sonuç; Ö)
bunun yanında, ~ yanısıra (tamamlama; Ö)
bu sayede (sonuç; Ö)
bu sebeple, ~dir ki, bu nedenle (açıklama, sonuç; Ö)
bu sebepten (açıklama, sonuç; Ö)
bu sırada (açıklama; Ö)
bu suretle (sonuç; Ö)
bu takdirde (sonuç; Ö)
bu yüzden, ~ de, bu yüzden (sonuç; Ö)
canım (açıklama, üsteleme; Ö, S)
çoğu zaman, çok defa da (açıklama; Ö)
çünkü, zîrâ (açıklama, cevap, sebep; Ö)
da (ek, zıtlık, üsteleme, sonuç; Ö)
daha (açıklama; Ö)
daha açık bir ifadeyle (açıklama; Ö)
daha da öte (üsteleme; Ö)
daha doğrusu (açıklama; Ö)
daha kısacası (özetleme; Ö)
daha olmazsa (ek; Ö)
dahası, ~ da var (üsteleme; Ö)
dahi (ek; Ö)
dediğim gibi (açıklama, hatırlatma; Ö)
dediklerine bakılırsa (açıklama, cevap; Ö)
dedim (tahmin; Ö)
dedim ya (hatırlatma, üsteleme; Ö)
değil mi ki (sebep; S)
değilse, ~ bile (şart, tahmin; Ö)
- demek, ~ ki* (açıklama, sebep, sonuç, üsteleme; Ö)
demek istiyorum ki (açıklama, cevap, özetleme; Ö)
demek oluyordu ki (açıklama; Ö)
demek oluyor ki (açıklama; Ö)
demem şu ki (açıklama; Ö)
denilebilir ki, denebilir ki (açıklama; Ö)
derken (ek; Ö)
desem ki (farzetme; Ö)
desene (sonuç; Ö)
diğer taraftan, ~ da (tamamlama; Ö)
dikkat ederseniz, ~ edilirse (açıklama; Ö)
diyebilirim ki (açıklama, cevap; Ö)
diyeceğim, ~ o ki, ~ şu ki (özetleme; Ö)
diyelim, ~ ki (farz etme; Ö, S)
diyordum ki (teklif; Ö)
diyorum ki (teklif; Ö)
diyorum ya (hatırlatma, üsteleme; Ö)
doğal olarak (açıklama, sonuç; Ö)
doğrusu (açıklama, cevap; Ö)
doğrusunu istersen (açıklama, cevap; Ö)
doğrusunu söylemek gerekirse (açıklama, cevap; Ö)
doğrusu ya (açıklama, cevap; Ö)
doğru ya (tasdik; Ö)
dolayısıyla (sonuç; Ö)
dur (ek, teklif; Ö)
dur bakayım (açıklama, ek; Ö)
dur hele, hele dur (açıklama, kuvvetlendirme; Ö)
düşünüyorum da (açıklama; Ö)
eee anlat bakalım, ~ söyle bakalım (soru, üsteleme; Ö)
eğer (şart; S)
eh, ~ işte, ~ ne yapayım (açıklama, sebep; Ö)
elbette, ~ ki, elbet (açıklama, üsteleme; Ö)
elhak (tasdik; Ö, S)
en azından (açıklama, özetleme; Ö)
en başta (özetleme, sonuç, şart; Ö)
en iyisi (teklif, tercih; Ö)
eşâsen (açıklama, üsteleme; Ö)

evet (açıklama, cevap, tasdik, üsteleme; Ö, S)

evet ama (zıtlık; Ö)

evet ne diyordum (açıklama, tamamlama; Ö)

fakat (açıklama, sonuç, zıtlık; Ö)

faraza (farzetme; Ö)

filhakika (açıklama; Ö)

gâh...gâh, kâh...kâh (karşılaştırma, sıralama; T)

galiba (tahmin, cevap; Ö)

gariptir ki, ne -, ne garip (açıklama, hayret; Ö)

gayri...gayri (ihtimal; T)

geçtim (kuvvetlendirme; Ö)

gel, - de (sonuç, teklif; Ö)

gelelim (teklif; S)

gel gelelim (açıklama, sonuç, zıtlık; Ö)

gel gör ki (açıklama, sonuç; Ö)

gel öyleyse (sonuç, teklif; Ö)

genellikle, ekseriya, umumiyetle (açıklama; Ö)

gerçekte, hakikatte (açıklama, cevap; Ö)

gerçekten, - de, hakikaten (açıklama, tasdik, üsteleme; Ö)

gerçi (açıklama; S)

gör, - bak (sonuç; Ö)

gördüğün gibi (açıklama, cevap, sonuç; Ö)

göreceksin (açıklama, sonuç; Ö)

görelim bakalım (teklif; Ö)

görüldüğü gibi (cevap, sonuç; Ö)

görüldüğü kadarıyla (cevap, sonuç; Ö)

görülüyor ki (cevap, sonuç; Ö)

görünüşe bakılacak olursa (cevap, sonuç; Ö)

görüyorsun, - ki, - ya (açıklama, sonuç; Ö)

güyyâ (benzerlik, olumsuzluk, şüphe, tereddüt; Ö, S)

ha, - bak (açıklama, hatırlatma, ek, üsteleme; S)

hadi, haydi (farz etme, tasdik, teklif; S)

hadi canım, - sen de (reddetme; Ö)

hadi hadi (reddetme, üsteleme; S)

hadi oradan (reddetme; Ö)

hah (açıklama; S)

ha...ha (karşılaştırma, tercih; T)

hah işte, - öyle, - tamam işte (tasdik; S)

hâlbuki (açıklama, sonuç, zıtlık; Ö)

hani, - canını (açıklama, hatırlatma, üsteleme; S)

hani desem ki, - diyorum ki, - nasıl desem (farzetme, teklif; Ö)

hani neredeyse (farzetme, yaklaşma; Ö)

hasılı (açıklama, özetleme; Ö)

hattâ, - ve - (açıklama, üsteleme; Ö)

haydi haydi (üsteleme; Ö)

hayır (açıklama, cevap, reddetme; Ö)

hazır (fırsat; S)

hele (açıklama, ek, sebep, şart, teklif, üsteleme; Ö, S)

hele bakalım (boş verme; Ö)

hele de (kuvvetlendirme; Ö)

hele gel bakalım (açıklama; Ö)

hem, - de (açıklama, teklif, üsteleme; Ö)

hemen hemen (yaklaşma; Ö)

hem...hem, - de (beraberlik, karşılaştırma, zıtlık; T)

hep (açıklama; Ö)

herhâlde (tahmin; Ö)

her nedense (sonuç; Ö)

her neyse (sonuç, kabullenme; Ö)

her ne kadar (açıklama, tereddüt; S)

her ne olursa olsun, her ne pahasına - (sonuç; Ö)

her şeyden önce, - evvel (açıklama, öncelik verme; Ö)

her şeye rağmen, - karşın (açıklama; Ö)

heyhât, - ki (sonuç, tereddüt, üsteleme; Ö)

hiç (soru, hayret; Ö)

hiç de (sonuç, zıtlık; Ö, S)

hiç değilse (açıklama, ek, sonuç, tercih; Ö)

hiç olmazsa (açıklama, sonuç, tercih; Ö)

hiç şüphesiz (açıklama; Ö)

hiç unutmam (açıklama, hatırlatma; S)

hoş (zıtlık; Ö)

hususiyile (açıklama; Ö)

hülâsa (özetleme; Ö)

illâ, - ki, ille, ille de (şart, üsteleme; Ö)

- inşaallah, umarım* (açıklama, tahmin, tercih; Ö)
ister istemez (sonuç; Ö)
ister...ister, isterse...isterse (karşılaştırma, teklif, tercih; T)
ister misin (tahmin; Ö)
isterse (açıklama, şart, teklif, üsteleme; Ö, S)
işe bak (hayret; Ö)
işin aslına bakarsan (açıklama, cevap; Ö)
işin kötüsü (açıklama; Ö)
işin tuhaftı (açıklama; Ö)
işte (açıklama; Ö)
iyi ama (hayret, üsteleme; Ö)
iyi hoş (tasdik, zıtlık; Ö)
iyi ki (kuvvetlendirme, tercih; Ö)
iyi öyleyse (açıklama, kabullenme; Ö)
iyisi, ~ mi (sonuç; Ö)
iyi ya, ~ işte (açıklama, hayret, sonuç, üsteleme; Ö)
kaldı ki (açıklama, sonuç, üsteleme; Ö)
kesinlikle, muhakkak, mutlaka (açıklama, şart, üsteleme; Ö)
keşke (istek; Ö)
kezâ (açıklama, sebep, tasdik; Ö)
kısaca, kısacası (özetleme; Ö)
ki (açıklama, kuvvetlendirme, sebep, sonuç, gaye; Ö)
kim bilir (şüphe, tahmin, tereddüt; Ö)
kimi zaman (açıklama; Ö)
kimi zaman...kimi zaman da (açıklama, karşılaştırma; T)
korkarım (açıklama, cevap, sonuç; Ö)
koy ki (kabullenme, kuvvetlendirme; Ö)
kuşkusuz (açıklama; Ö)
lâkin (zıtlık; Ö)
maalesef (açıklama, cevap, olumsuzluk; Ö)
maazallah (açıklama, cevap, sebep; Ö)
madem (sebep; S)
madem ki (sebep, sonuç; S, T)
madem ki...demek ki, ~...o hâlde, ~...varsın (sebep, sonuç; S, T)
madem öyle (kabullenme, sonuç; Ö)
malûm ya (açıklama, cevap, hatırlatma; Ö)
mâmafih (açıklama; Ö)
meğer, ~ ise (açıklama, sonuç; Ö)
meğer ki (şart; Ö)
meselâ, örneğin (açıklama, cevap; Ö)
mu (açıklama, sonuç; Ö)
nasıl, ~ ki (benzerlik, şart; S)
nasıl demeli bakayım (açıklama; Ö)
nasıl desem (açıklama, cevap; Ö)
nasıl olmuştu da (hayret, sonuç; Ö)
nasıl olsa (açıklama, sonuç; Ö)
nasıl oluyor da (açıklama, hayret, sonuç; Ö)
nasılsa (hayret, sonuç; Ö)
ne acı ki (açıklama, cevap, olumsuzluk; Ö)
ne bileyim, ~ işte (açıklama, cevap, kuvvetlendirme, üsteleme; Ö)
ne çâre ki (sonuç, zıtlık; Ö)
ne çıkar, ~ sanki (üsteleme; Ö)
ne de (ek, üsteleme; Ö)
ne demek (kabullenme, üsteleme; Ö)
ne demişler (açıklama; Ö)
neden dersin (açıklama, cevap, sebep; Ö)
nedense (açıklama, hayret, sebep; Ö)
neden sonra (ek; Ö)
ne de olsa, ne olsa (açıklama, sebep; Ö)
ne dersin (soru, teklif; Ö)
nedir işte (açıklama; Ö)
ne diyeyim (açıklama, cevap, sonuç; Ö)
ne diyordum (ek; Ö)
ne fayda, ~ fayda ki (istek, olumsuzluk; Ö)
ne garip, ne gariptir ki (açıklama, hayret, sonuç; Ö)
ne gelir elden ki (açıklama, olumsuzluk; Ö)
ne gezer (açıklama, sonuç, zıtlık; Ö)
ne hikmetse (açıklama, olumsuzluk, sonuç; Ö)
ne imiş (açıklama, olumsuzluk, sonuç; Ö)
ne ise, ~ ki (açıklama, boş verme, kabullenme, özetleme, sonuç; Ö, S)
ne kadar olsa (sebep, sonuç; Ö)
neme lâzım (açıklama, sonuç; Ö)
ne...ne, ~ de (karşılaştırma, olumsuzluk; T)
ne olsun (açıklama, cevap, sonuç; Ö)
ne olur, ne olurdu (istek; Ö)

ne olursa olsun, ne pahasına ~ (kabullenme, üsteleme; Ö)
nerde (olumsuzluk; Ö)
nerede ise, handiyse (yaklaşma, sonuç; Ö)
nereden nereye (açıklama; Ö)
neticede (açıklama, sonuç; Ö)
ne var ki (açıklama, sebep, sonuç, zıtlık; Ö)
ne yapalın, ~ ki (açıklama, kabullenme; Ö)
ne yapmalı ki (açıklama, kabullenme; Ö)
ne yazık ki (açıklama, olumsuzluk, sonuç, üsteleme; Ö)
neylersin (sebep, sonuç; Ö, S)
neyleyeyim (kabullenme, sonuç; Ö)
niçin dersen, niye dersen (açıklama, cevap, sebep; Ö)
nihayet (açıklama, ek, sonuç, üsteleme; Ö)
nitekim (açıklama, sonuç, üsteleme; Ö)
o bir şey değil de (açıklama, üsteleme; Ö)
o da (açıklama, üsteleme; Ö)
o hâlde, şu hâlde (açıklama, sonuç, soru; Ö)
o kadar ki (açıklama, üsteleme; Ö)
ola ki (ihtimal, sonuç; Ö)
oldum olası (açıklama, üsteleme; Ö)
olsa olsa (tahmin; Ö)
olur ki, olur ya (ihtimal; Ö, S)
ona bakarsan (sonuç; Ö)
ondan ötürü, o nedenle (açıklama, sonuç; Ö)
o neyse ya (açıklama, üsteleme; Ö)
onun için değil midir ki (açıklama, sonuç; Ö)
onun içindir ki (açıklama, sonuç; Ö)
o sebeple, ~ de, o nedenle (sonuç; Ö)
o takdirde (açıklama, sonuç; Ö)
o vakit de (açıklama, sonuç; Ö)
oysa, ~ ki (açıklama, sonuç, zıtlık; Ö)
o zaman (sonuç; Ö)
öbür yandan (ek; Ö)
önce, evvelâ (açıklama, şart; Ö, S)
öncelikle (açıklama, öncelik verme; Ö)
önce...sonra, ~ da, evvelâ...sonra (ek, karşılaştırma; T)
önemli olan (açıklama; Ö)
öte taraftan (ek; Ö)
öyle (açıklama; Ö)

öyle ama (üsteleme; Ö)
öyle iken (sonuç; Ö)
öyle ise (kabullenme, sonuç; Ö)
öyle ki (açıklama, sonuç, üsteleme; Ö)
öyle olduğu hâlde (açıklama; Ö)
öyle sanıyorum ki (açıklama, cevap, tahmin; Ö)
öylesine, ~...ki (benzerlik; S)
öyle ya (açıklama, sebep, tasdik; Ö)
öyleydi ama (açıklama, zıtlık; Ö)
öyleyse bile (açıklama, zıtlık; Ö)
özellekle (açıklama, üsteleme; Ö)
özetle (özetleme; Ö)
pekâlâ (kabullenme, sonuç; Ö)
pek güzel (kabullenme, üsteleme; Ö)
peki, ~ ama (kabullenme, üsteleme; Ö)
sade, sadece (açıklama, sebep; Ö)
sadece ve sadece (açıklama, üsteleme; Ö)
sahi (üsteleme; Ö)
sakin, ~ ha (açıklama, sonuç; Ö)
salt (açıklama, sebep; Ö)
sanırım (cevap, tahmin; Ö)
sanıyordum ki (açıklama; Ö)
sanıyorum ki (cevap, tahmin; Ö)
sanki (açıklama, benzerlik; Ö)
sanki...da (benzerlik; S)
say ki (farzetme; Ö)
senin anlayacağın (açıklama, özetleme; Ö)
sen işe bak ki (açıklama, sonuç; Ö)
sen kalk (açıklama, hayret; Ö)
sen misin bunu diyen (açıklama, sonuç; Ö)
sırf (sebep; Ö)
siz de kabul edersiniz ki (açıklama; Ö)
sonra, ~ da, sonradan (ek; Ö)
sonra belki de (ek; Ö)
sonuç olarak, ~ denebilir ki (özetleme, sonuç; Ö)
sonuçta (özetleme, sonuç; Ö, S)
sonunda, en ~ (açıklama, özetleme, sonuç; Ö)
söylediklerine bakılırsa (açıklama, cevap; Ö)
sözgelimi (açıklama, cevap; Ö)
sözüm ona (açıklama, farzetme; Ö, S)
sözün kısası (özetleme; Ö)

- şahsen* (açıklama; Ö)
şaka bir yana (açıklama, özetleme; Ö)
şâyet (şart; S)
şimdi (açıklama, sonuç, teklif, üsteleme; Ö, S)
şimdi bak (açıklama; Ö)
şimdi de (ek; Ö)
şimdilik (açıklama, sonuç; Ö)
şimdi ise (açıklama; Ö)
şöyle (açıklama; Ö)
şu itibarla ki (sebe; Ö)
şu kadarını söyleyeyim ki, şimdilik ~ (açık-
 lama, cevap, özetleme; Ö)
şundan ki (açıklama, cevap, sebep; Ö)
şunu da söyleyeyim ki (açıklama, tamam-
 lama; Ö)
şunu da söylemeliyimi ki (açıklama, ta-
 mamlama; Ö)
şurası bir gerçek ki, şurası muhakkak ki
 (açıklama; Ö)
şurası da var ki, şurası var ki, şu var ki
 (açıklama, tamamlama; Ö)
şu şartla ki (açıklama, şart; Ö)
şüphesiz (açıklama; Ö)
tabiatıyla, hâliyle (açıklama, sonuç; Ö)
tabî, ~ ki, tabî (açıklama, sonuç, üsteleme; Ö)
ta ki (açıklama, gaye, sebep; Ö)
tam (açıklama, yaklaşma; S)
tam aksine, ~ olarak, tam tersine (zıtlık; Ö)
taman (kabullenme, sonuç; Ö)
tam o sırada (ek; Ö)
tek (sebe; şart; Ö)
tekrar (üsteleme; Ö)
tersine (zıtlık; Ö)
tevekeilli, ~ değil (açıklama, üsteleme; Ö)
tıpkı, ~ bunlar gibi, ~ onun gibi (benzerlik; Ö)
toparlarsak (özetleme; Ö)
tutalım, ~ ki, tut ki (farz etme; S)
tutmuş (açıklama, sonuç; Ö, S)
tuttu (açıklama, sonuç; S)
tuttun (farzetme; Ö, S)
- uzatmayalım* (açıklama, sonuç, özetleme; Ö)
üstelik, ~ de (açıklama, sonuç, üsteleme; Ö)
üstüne üstlük (açıklama, üsteleme; Ö)
vâkıa (açıklama, özetleme, sonuç; Ö)
vaktâ ki (açıklama; S)
vallâhi (açıklama, üsteleme; Ö)
vallâhi bilmem ki (açıklama, kabullenme; Ö)
var (sonuç, üsteleme; Ö)
varsa da... yoksa da (üsteleme; T)
varsa yoksa (üsteleme; Ö)
varsın, ~ olsun (kabullenme; Ö)
ve, ~ de (ek; Ö)
ve işte (sonuç; Ö)
velâkin (zıtlık; Ö)
velev, ~ ki (şart, üsteleme; Ö)
velhâsıl (özetleme; Ö)
veya (denkleştirme, tercih; Ö)
ya (denkleştirme, soru, şart; Ö, S)
ya da (denkleştirme, ihtimal, tercih; Ö)
yahut, ~ da, ~ ki (denkleştirme, ihtimal,
 tercih; Ö)
ya ki (tercih; Ö)
yalnız, yalnızca (açıklama, ek; Ö)
yalnız şu var ki (açıklama; Ö)
yani (açıklama, sonuç; Ö)
ya...veya, ya...ya, ya...ya da, ya...yahut
 (ihtimal, karşılaştırma; T)
yazık ki (olumsuzluk; Ö)
yeniden (üsteleme; Ö)
yeter ki (şart; Ö)
yetmemiş (üsteleme; Ö)
yine, ~ de, gene (ek, sebep, sonuç, üstele-
 me; Ö)
yok (şart, üsteleme; S)
yok ama (sonuç; Ö)
yok canım (hayret, reddetme; Ö)
yok eğer (zıtlık; Ö, S)
yoksa (sonuç, soru, tahmin, tercih, zıtlık; Ö)
zâten (açıklama, üsteleme; Ö)

5. Sonuç

Yukarıdaki cümle bağlayıcısı listesinden şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

1. Cümle bağlayıcıları daha çok *açıklama* ve *sonuç* ifade etmektedir. Bu iki ifadenin birbirine olan yakınlığı da göz önünde bulundurulduğunda, cümle bağlayıcılarının asıl işlevinin, kendilerinden önceki cümle veya cümleleri, kendilerinden sonra gelen cümle veya cümlelerle açıklamak olduğu söylenebilir.

2. Bir cümle bağlayıcısı, bağladığı cümlelerin anlamına göre birden fazla işlevde kullanılabilir. Meselâ; *ama* cümle bağlayıcısı, *zıtlık*, *üsteleme*, *sonuç* vb. işlevlerle cümleleri birbirine bağlamaktadır.

3. Arka arkaya birden fazla cümle bağlayıcısı kullanılabilir. Bunlar daha çok, aslında kendileri de birer cümle bağlayıcısı olan *ama*, *belki*, *çünkü*, *fakat*, *hem*, *ve*, *yani* gibi kelimeleri takip eden yeni oluşmuş cümle bağlayıcılarından meydana gelmiştir:

belki, bu yüzden, belki, sadece, çünkü, ancak, çünkü, ne de olsa, çünkü, nasıl ki, fakat, buna mukabil, fakat, nedense, fakat, yine de, hem, bana kalırsa, hem, göreceksin, ve ayrıca, ve böylece, ve bu sebeptendir ki, ve dolayısıyla, yani bir bakıma, yani ister istemez vb.

Birbirini takip eden bu cümle bağlayıcılarının cümledeki görevleri ve cümleye kazandırdıkları anlam aynı değildir:

Aslında bizler de bir özenti içindeyiz; ama, ne de olsa bu kurt içimize düştü bir kere babacığım (KB, 168).

Bu cümlede, *ama* ve *ne de olsa* cümle bağlayıcıları arka arkaya kullanılmış olmakla birlikte, cümleye bir *ama*'nın, bir de *ne de olsa*'nın kazandırdığı anlam vardır ve bu anlamlar farklıdır.

4. Cümle bağlayıcıları, en çok *kelime grubu* (%40), daha sonra *cümle* (%34) ve en az *kelime* hâlinindedir (%26). Bu yüzdelerden de, cümle bağlayıcılarının daha çok kalıplaşmış ifadelerden meydana geldiği sonucu çıkarılabilir.

5. Başında bulunduğu cümleyi, kendisinden önceki cümleye bağlayanların sayısı (%88), başında bulunduğu cümleyi daha sonraki cümleye bağlayanlardan (%7) çok fazladır. Bu oranlar, cümle bağlayıcılarının asıl görevinin, kendisinden önceki cümleyi, kendisinden sonraki cümleye bağlamak olduğunu göstermektedir.

6. Cümle bağlayıcılarının bir kısmının yapısında *ki* bağlacı bulunmaktadır. Kendisi de bir cümle bağlayıcısı olan *ki*; *kelime*, *kelime grubu* ve *cümle*lerden sonra bağlama görevini yerine getirmektedir. *Ki* ile kullanılan cümle

bağlayıcılarının oranı %15'tir. *İse*'nin (şartlı birleşik cümle) yapısında bulunduğu cümle bağlayıcılarının oranı ise %10'dur.

7. Cümle bağlayıcılarından *kelime grubu* ve özellikle *cümle hâlinde* bulunanların, daha çok bir muhabata yönelik olması dikkat çekicidir:

al sana, anlıyorsun ya, aslına bakarsan, bak bakalım, bakın, bildiğin gibi, diyeceksin ki, dur, işin aslına bakarsan, neden dersin, şurasını da söyleyeyim ki vb.

Bundan, cümle bağlayıcılarının konuşmaya dayandığı, daha sonra bunun yazıya aktarıldığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

8. Bazı cümle bağlayıcıları, başında buldukları cümleyi, hem kendilerinden önceki cümleye, hem de kendilerinden sonraki cümleye bağlayabilmektedir. Bunlar şunlardır:

bilmem, bir, canım, diyelim, diyelim ki, evet, hele, hiç de, öylesine.

9. Günümüzde özellikle çeviri yoluyla, batı dillerinden etkilenmeyle, *çeviri etkisi çok belli olan* cümle bağlayıcıları dilimize girmiştir ve girmektedir. Buna, *umarım* ve *korkarım* cümle bağlayıcıları örnek olarak verilebilir.

10. Türkiye Türkçesindeki cümle bağlayıcılarının gelişmeye son derece uygun ve açık olduğu görülmektedir. Daha karışık kavramlar, daha karışık cümlelerle ifade edilmek zorunda kaldığı ve bu bir ihtiyaç olduğu sürece, Türkçeye yeni yeni cümle bağlayıcıları girecektir.

Kısaltmalar

B	Çokum, S. (1984) <i>Bölüşmek</i> , İstanbul: Cönk.
Bİ	Safa, P. (1980) <i>Biz İnsanlar</i> , İstanbul: Ötügen.
BÜ	Meriç, C. (1982) <i>Bu Ülke</i> , İstanbul: İletişim.
Ç	Edgü, F. (1982) <i>Çiğlik</i> , İstanbul: Ada.
KB	Atay, O. (1988) <i>Korkuyu Beklerken</i> , İstanbul: İletişim.
MT	Cebeci, D. (1983) <i>Mavi Türki</i> , Ankara: Ocak.
Ö	Başında bulunduğu cümleyi önceki cümleye bağlayanlar.
S	Başında bulunduğu cümleyi sonraki cümleye bağlayanlar.
T	Cümleleri tekrar yoluyla birbirine bağlayanlar.

Kaynaklar

- Abdullaev, Z. E. (1975) Türk Dillerinde Bağımlı Birleşik Cümlelerin Evrimi Üzerine, *Bilimsel Bildiriler* 1972, 519-523.
- Atabay, N. (1983) Bağlaç, in D. Aksan (haz.) *Sözcük Türleri*, Ankara: TDK, 145-180.
- Banguoğlu, T. (1986) *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK.
- Bilgegil, M. K. (1984) *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul: Dergâh.

- Deny, J. (1941) *Türk Dili Grameri* (Osmanlı Lehçesi), çev. A. U. Elöve, İstanbul: Maarif Vekaleti.
- Dilâçar, A. (1978) Görevsel Dilbilgisi, in M. Canpolat – S. Tezcan – M. Ş. Onaran (haz.) *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Ankara: TDK, 45-47.
- Ergin, M. (1980) *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi.
- Gabain, A. von (1988) *Eski Türkçenin Grameri*, çev. M. Akalın, Ankara: TDK.
- Gencan, T. N. (1971) *Dilbilgisi*, İstanbul: TDK.
- Göknel, Y. (1974) *Modern Türkçe Dilbilgisi*, İzmir: Esen.
- Haceminioğlu, N. (1974) *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: MEB.
- Karahan, L. (1991) *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ.
- Karaörs, M. M. (1993) *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*, Kayseri: EÜ.
- Kononov, A. N. (1956) *Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka* (Çağdaş Türk Edebi Dilinin Grameri), çev. S. Paylı, Moskova – Leningrad. [Yayımlanmamış manuskript]
- Kononov, A. N. (1960) Türkçede Birleşik Cümle Problemi, *Bilimsel Bildiriler 1957*, Ankara, 175-179.
- Korkmaz, Z. (1968) Türkiye Türkçesinin 'ki' Bağlama ve Şüphe Edatları Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı, in U. İğdemir (haz.) *Necati Lugal Armağanı*, Ankara: TTK, 389-395.
- Korkmaz, Z. (1992) *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK.
- Kutluk, İ. (1983) İlgeç, in D. Aksan (haz.) *Sözcük Türleri*, Ankara: TDK, 132-144.
- Mansuroğlu, M. (1988) Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları, *TDAY Belleten 1955*, 59-71.
- Öküzücü (Atabey), İ. (1989) *Türkçe'de Cümle Bağlayıcıları*, GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara. [Basılmadı]
- Öküzücü (Atabey), İ. (1996) Türkçe'de Cümle Bağlayıcıları, in Ö. Çobanoğlu – M. Özarslan (haz.) *Folkloristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, Ankara: Feryal Matbaacılık, 247-265.
- Tuğrul, M. (1972) Tümleç Tartışması, *Dilbilgisi Sorunları 2*, 201-205.
- Tulum, M. (1977) *Ki'li Birleşik Cümleler*, İÜ Edebiyat Fak., Doçentlik Tezi, İstanbul. [Basılmadı]
- Zülfikar, H. (1981) *Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım*, Ankara: Gül.